

України у міжнародних програмах, безперервного діалогу місцевої влади з компаніями та підприємствами;

- сприянням налагодженню прозорості ІТ-інфраструктури, розвиток цифрової економіки, застосування передових проектів Smart city;

- пільгове оподаткування та пільговий режим амортизаційних відрахувань, цільові асигнування з бюджету, фінансування НДДКР державою та приватними інвесторами, інвестиційний податковий кредит, міжнародне співробітництво в інноваційній діяльності, державно-приватне партнерство, венчурне фінансування, розвиток наукової інфраструктури, створення технологічних парків, смарт-логістика, фінансова інклюзія;

- надання пільгових кредитів, пільгове оподаткування, розробка і реалізація регіональних стратегій інвестиміджу країни, інноваційна кооперація, активна розробка та впровадження інноваційних продуктів, розвиток державно-приватного партнерства міжнародного співробітництва;

- власна інноваційна стратегія і активна участь в інноваційних програмах ЄС, пільгове оподаткування, дотації та субсидії, списання витрат на проведення НДДКР, кредитні гарантії, розробка і реалізація регіональних стратегій інноваційного інвестиміджу власних територій, інноваційна кооперація, створення наукової інфраструктури у регіонах;

- створення інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу, активна зовнішньо-економічна співпраця, відкритість та прозорість влади, мультифункціональна оптимізація регіонального управління, науково-технологічна кооперація, вдосконалення нормативно-правової бази, спрощення адміністративних процедур, створення інноваційних кластерів нового покоління.

Перелік джерел посилання:

1. Україна посередині рейтингу в Доповіді ПРООН про стан людського розвитку за 2019 р. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/ukraine-ranks-midtable-in-undps-2019-human-development-report.html>

2. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

3. Індекс процвітання. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_процвітання

5. Заяць Р.П. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства. Тернопіль, 2017. 116 с.

Циганова Н. В.

к.е.н., доцент

кафедри банківської справи та страхування

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНСОЛІДАЦІЯ БАНКІВ ТА СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Консолідація банків як провідних посередників фінансового ринку визначально впливає на його кількісні та структурні параметри. Суттєві інституційні зміни кінця XX – початку XXI століття спричиняють не лише перерозподіл фінансових ресурсів, а й трансформацію ринкових механізмів, інноваційні зміни інструментарію фінансового ринку, стрімкий розвиток його інфраструктури. Посилення інтенсивності транскордонного руху фінансового капіталу в умовах фінансової глобалізації спричиняє просторові зміни структури фінансового ринку. Перерозподіл ресурсів між сегментами фінансового ринку в умовах посилення конкуренції сприяє їх взаємопроникненню та структурним змінам функціонального характеру.

Структурні трансформації на фінансовому ринку, спричинені процесами консолідації банків та інших фінансових посередників, проявляються насамперед у змінах інституціональної структури, що супроводжуються зміною кількості фінансових установ та їх структурних підрозділів, зростанням їх розмірів та контрольованих часток ринку, що впливає на функціонування перерозподільних механізмів грошового ринку. Оскільки інституційна структура фінансового ринку перебуває під постійним впливом як ринкових конкурентних механізмів, так і державних регуляторних заходів, глобалізаційних тенденцій та інноваційних змін фінансових послуг, загальних економічних і соціально-демографічних тенденцій, вплив консолідації банків на структурні трансформації фінансового ринку є різновекторним і досить неоднозначним.

Банки виступають своєрідним локомотивом консолідації на фінансових ринках, поширюючи ці процеси на інші сектори. Нарощування ресурсної бази та розширення асортименту послуг дозволяє банкам успішно конкурувати з іншими фінансовими посередниками, а згодом й інтегрувати їх до своїх структур. Отже консолідація банків розмиває чіткі межі сегментів фінансового ринку і поширює консолідаційні процеси за межі банківського сектору, що суттєво трансформує інституційну структуру фінансового ринку.

Консолідація банків супроводжується не лише зростанням ресурсів у їх розпорядженні, а й зміні параметрів наявних послуг та розширенню їх асортименту, тобто вона стимулює посилення тенденції універсалізації діяльності. Вплив консолідації на зміни конкурентного середовища спричиняє відповідні регуляторні заходи з метою захисту конкуренції та споживачів фінансових послуг. Бізнес-інтереси банків щодо зростання прибутковості, розширення ринкового сегменту і зниження ризиків поширюють процеси консолідації за межі банківської галузі і стимулюють об'єднання банків з небанківськими учасниками фінансового ринку. Консолідація на рівні фінансового ринку втілюється в ідеї фінансового конгломерату, фінансового супермаркету та ін., спричиняє об'єднання ресурсів, фінансових потоків і потребує консолідації регуляторних механізмів, що втілюються в ідеї мегарегулятора на фінансових ринках. Відбувається посилення інтеграції та взаємозалежності окремих сегментів фінансового ринку, що спричиняє зміни у складі учасників, появу нових послуг, подальший розвиток інфраструктури.

Проте зміни у структурі фінансового ринку, спричинені консолідацією, розпочинаються саме у банківській сфері і пов'язані зі змінами її структури.

Найбільш поширеним та очевидним проявом структурних трансформацій на фінансовому ринку під впливом процесів консолідації є перерозподіл ринкової влади, що проявляється у скороченні кількості банків та зростання ринкової частки найбільших з них. З різною інтенсивністю упродовж другої половини ХІХ та у ХХ ст. у розвинених країнах загальна кількість банківських установ зменшувалася, а кількість філій і відділень банків постійно збільшувалася, що забезпечувало зростання ресурсних можливостей банків та задоволення досить динамічного попиту клієнтів на банківські послуги. На розвинених ринках виникали «великі» п'ятірки, четвірки, трійки банків, що зосереджували 70-80% активів банківського сектору. Аналогічна ситуація склалася у Німеччині, де домінуючі позиції посіли три «гросбанки» – «Дойче Банк», «Дрезднер Банк», «Коммерцбанк», у Франції, Італії, Японії, де зазначені процеси посилюються внаслідок злиття найбільших банків.

В Україні процеси консолідації ще не досягли подібних проявів, проте показник частки певної кількості банків на окремих сегментах ринку банківських послуг можна вважати досить важливим критерієм структурних трансформацій та ступеня консолідації ринку. Так в Україні з початку розбудови ринкової банківської системи у першій половині 1990-х років загальна кількість банків збільшувалася, а з 1995 р. зменшувалася і на початку 2000-х років стабілізувалася. Проте дестабілізація фінансових ринків 2014–2015 рр. спричиняє суттєве скорочення банківського сектору, так званий «банкопад» [1]. Станом на початок 2021 р. кількість діючих в Україні банків становила лише 73, проте істотно зростають розміри та обсяги діяльності цих банків, що відповідає загальноекономічним тенденціям, відповідно до яких сучасні ринки банківських послуг характеризуються високим рівнем конкуренції і консолідації [2].

Зміни регіональної структури об'єктивно супроводжують інституційні структурні зміни на фінансових ринках, оскільки скорочення кількості банківських установ зазвичай компенсується розширенням їх регіональної мережі. Регіональна експансія банків також дозволяє прискорено нарощувати ресурсну базу, що є проявом консолідації банківського сектору. Зростання банків посилює конкуренцію і змушує інтенсифікувати пошук шляхів розширення ринкового сегмента, у тому числі завдяки розширенню географічних меж. Великі системні банки інтенсивно освоюють регіональні ринки, нарощують мережу філій, що створює суттєві конкурентні загрози невеликим регіональним банкам і прискорює просторові та інституційні зміни на фінансовому ринку.

Розширення функціональних меж діяльності фінансових посередників в умовах універсалізації та поширення експансії банків на суміжні сегменти фінансового ринку створює загрози для установ з меншими ресурсними можливостями, ніж у банків. Водночас консолідація банків, що супроводжується регіональними змінами розподілу банківських установ, створює передумови появи ринкових ніш для інших учасників фінансового ринку та змін його регіональної та інституціональної структури.

Консолідація банків може мати різні прояви на окремих сегментах фінансового ринку. Особливо це стосується продуктової структури ринку, яка визначається рядом зовнішніх і внутрішніх чинників, таких, як клієнтський попит,

розвиток технологій, фінансова глобалізація, державна політика тощо. Продуктова структура визначається не лише асортиментом банківських продуктів і послуг, але й їх властивостями, такими, як чутливість до інновацій, ресурсозалежність та ін. Суттєвий вплив на структуру ринку окремих продуктів і послуг впливає його відкритість для інших учасників, зокрема – небанківських фінансових посередників.

Поширення фінансової інклюзії в умовах цифровізації економіки, сучасні демографічні процеси, зміни галузевої структури економіки та механізмів фінансування реального сектору суттєво трансформують клієнтську структуру фінансових ринків, яка, у свою чергу трансформує їх структуру за іншими ознаками.

На структурних трансформаціях фінансового ринку суттєво позначилися зміни у його інфраструктурі. Успішне функціонування фінансового ринку у сучасних умовах забезпечує досить складна інфраструктура, що являє собою сукупність елементів, які забезпечують стабільність взаємозв'язків учасників ринку та оптимізують їх взаємодію. Так інфраструктура ринку банківських послуг у сучасних умовах охоплює комунікації, розрахункову мережу, системи страхування депозитів, системи інкасаторського та охоронного обслуговування банків, систему інформаційного забезпечення, рейтингові агенції, бюро кредитних історій, систему підготовки кадрів для ринку банківських послуг та ін. З поширенням цифровізації та розвитком систем дистанційного обслуговування клієнтів підвищується роль телекомунікацій, інтернет-комунікацій тощо.

Отже консолідація банків має тісний взаємозв'язок із структурними змінами фінансового ринку, зокрема безпосередньо впливає на його інституційну, продуктову, просторову структуру та регулятивні механізми. Потребують удосконалення механізми взаємодії державних регуляторів щодо нагляду з позицій впливу консолідації на стан конкурентного середовища. У складі системи банківського нагляду потрібно формувати такий напрям, як моніторинг концентрації ринку банківських послуг. Слід створювати відповідне нормативно-правове забезпечення з урахуванням специфіки функціонування банків. Поширення в умовах фінансової глобалізації міжнародних стандартів банківського регулювання і нагляду, зокрема щодо достатності власного капіталу, стимулює прискорення консолідації банків, дозволяє активніше розвивати міждержавну інтеграцію у банківській сфері. З огляду на тенденції глобалізації ринку банківських послуг слід очікувати, що моделі антимонопольного регулювання формуватимуть і на міжнародному рівні.

Перелік джерел посилання:

1. Циганова Н.В. Консолідація банківського сектору у конкурентному середовищі : монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 422 с.
2. Огляд банківського сектору. Лютий 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin/uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-02.pdf?v=4